

Per una Catalunya policèntrica

Max Cahner

PROFESSOR DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

Tan important com la normalització de la llengua catalana a l'escola i al carrer, com l'efectivitat de les competències legislatives al Parlament, com el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, com una televisió catalana, com la implantació real de la policia pròpia, com el reforçament del caràcter nacional català dels partits polítics, és que la divisió territorial no sigui només un sistema de descentralització de determinades competències de la Generalitat i de les diputacions provincials en un gran nombre de petites àrees, tot mantenint el contrapoder de les províncies.

La nova Catalunya que intentem de reconstruir necessita trençar l'esquema de les "quatre províncies", però també el de "Barcelona i comarques". La nova Catalunya necessita de Barcelona, però també necessita d'altres ciutats, a través de les quals els ciutadans de totes les comarques, per llunyanes que es trobin de Barcelona, se sentin membres d'una societat moderna, econòmicament pròspera, socialment justa, políticament lliure i culturalment potent a què aspirem que sigui Catalunya. Ciutats que no siguin "provincianes" (és a dir, que no es justifiqui per constituir un cap de pont passiu de l'estat central a Catalunya), amb un pes específic prou gran i amb una estructura social i econòmica prou completa que els permeti de reclamar un protagonisme polític.

Per tal que això fos possible caldria que alguna de les lleis que formen part del bloc d'organització territorial ho assumís, però més enllà dels seus preceptes, caldria potenciar aquests nous centres territorials mitjançant el conjunt de la producció legislativa, l'acció de govern de la Generalitat, la bona disposició de totes les comarques i municipis del país i l'adequació dels partits polítics a la nova realitat territorial. I

aquesta potenciació no hauria d'oblidar una condició essencial: que aquestes ciutats haurien d'esdevenir **també** centres culturals amb capacitat d'aglutinar una classe intel·lectual que participés, des de la seva perspectiva, en el debat cultural que ha de configurar la nova Catalunya.

Així es podria superar la vella imatge noucentista de la Catalunya -ciutat sorgida com a idea d'unió de tots els intel·lectuals catalans però que, mancada d'un mecanisme de vertebració policèntrica, podria resultar simplement una supeditació al món barceloní. En certa manera caldria arribar a una síntesi de pensament crític de dos notables escriptors que a partir de les idees i de punts de vista ideològics molt oposats han abordat el tema: Gaziell i Oriol Bohigas.

L'assaig de Gaziell, *Les viles espirituals*, publicat el 1926 al llibre *Hores viatgeres*, és un dels textos més significatius de la premsa de consciència dels intel·lectuals catalans davant el gran i sobtat creixement de Barcelona, sobretot per la vinguda de més de dos-cents mil immigrants de l'Espanya meridional, durant els anys de preparació de l'Exposició Internacional de 1929. A diferència de l'actitud optimista i antirural que es concretà en la proposta d'una "Catalunya-ciutat", Gaziell vol fer un toc d'atenció davant el greu desequilibri que representa per a Catalunya la desmesurada creixença de Barcelona: "... la capital ha anat absorbint -deia Gaziell- la saba de totes les comarques catalanes, deixant escolades les deus que hi brollaven tradicionalment... I no tenint-ne encara prou... ha devorat un veritable allau d'energies vingudes d'altres terres ibèriques... Barcelona ha perdut... el caràcter i la fesomia tradicionals de la seva catalanitat. Avui, no hi ha en tot Catalunya, malgrat les aparences capitalícies, res que si-

gui tan poc català com Barcelona... Això és absurd! -exclamava. Catalunya ha de patir per força de macrocefàlia". I en el camp de l'activitat cultural, els advertiments de Gaziell no eren pas més tranquil·litzadors: "Només hi ha una cultura; la cultura dels astres barcelonins i els seus pàl·lids satèl·lits. Només hi ha una sola i veritable capital: Barcelona. Tota la resta, a Catalunya, és província...".

No cal dubtar que aquesta posició és fruit de la prevenció que el nostre gran periodista conservador tenia davant la revolució industrial, culpable del fet que les "viles que encara en els segles XVIII i XIX eren ponderades i espirituals -segons deia- es convertissin en gegantines urbs tentaculares i materialitzades".

Què és una vila espiritual segons Gaziell? "És una vila ni massa gran ni massa xica -afirmava-, assossegada, silenciosa, dansa, on els matins són més purs, els jorns més llargs i les nits més serenes i profundes que a les ciutats atrafegades, i on el temps sembla que s'escola com per art d'encantament... És una vila d'aquelles que, ... després lluen eternament amb els noms d'Atenes, Florència, Venècia, Koenigsberg o Weimar. Catalunya n'és rica d'aqueixes viles beneïdes. I imagineu-vos -afirmava, tot continuant la seva visió utòpica-, el que podria ésser la nostra terra, si una nova política cultural sàviament concebuda anés omplint de mirra aqueixos vasos dispersos... No caldria pas, per això, destruir la capital de Catalunya. Barcelona deu continuar essent el centre de la nostra cultura. I l'important -afegia encara- fóra... anar equilibrant tots els seus membres, fins a posar-los en justa proporció i perfecta harmonia amb el seu cap actualment excessiu..." I acabava plantejant el repte de "substituir" l'organització falsament metropo-

litana, centralista, uniforme i burocràtica, de la cultura catalana moderna, per una estructura més àgil i variada, federativa i cantonal... No vulguem ésser provinçians: no ho vulguem mai, costi el que costi, el mal del nostre temps, la macrocefàlia de la nostra terra, ha vingut de l'abdicació conformista de tots".

El punt de vista de Gaziell -"l'escriptor de drete més lúcida de Catalunya", com ha escrit Josep Benet ha tingut seguidors a Catalunya, però les ideologies dominants durant tota la primera meitat del segle en el camp del nacionalisme tingueren més aviat una tendència oposada: la de remarcar el paper progressiu, i positiu per a la defensa de la personalitat nacional de Catalunya, del fet urbà barceloní, del fet metropolità. És a dir, la consagració de la Catalunya-ciutat.

A partir dels anys cinquanta, en plena acceleració de l'expansió industrial i demogràfica l'urbanisme té necessitat no pas de plantejaments filosòfics, sinó polítics. Sota el règim franquista l'urbanisme oficial no responia més que a criteris de rendibilitat

econòmica privada immediata i, tanmateix, alguns creien que en un futur millor es plantejava la necessitat d'una subordinació de la política urbanística a unes finalitats polítiques superiors. Oriol Bohigas fou un d'aquests i, en un llibre de 1963, **Barcelona entre el pla Cerdà i el barraquisme**, optà per la necessitat de sacrificar un plantejament com el de Gaziell en favor del reforçament del paper central de Barcelona: "Creiem necessari de recordar -manifestava Bohigas- la transcendència política que té per a Catalunya la fixació, en aquestes hores, del futur urbanístic de Barcelona -continua Bohigas-, que semblen engrescar ara tants urbanistes, la forçada limitació del progrés industrial i demogràfic de la comarca, poden tenir unes conseqüències polítiques gravíssimes. Caldria que algú subratllés degudament aquest problema. És segur que la Renaixença de Catalunya fou deguda, enmig d'altres factors, al pes demogràfic i cultural d'una ciutat forta i densa com Barcelona, llançada a la revolució industrial molt més prematurament que no qualsevol

ciutat de la península. És segur que les reivindicacions polítiques que Catalunya va obtenir ara fa trenta anys foren degudes en bona part a aquest pretès "macrocefalisme", a la influència d'aquest conglomerat urbà de dimensions més europees... Només volem indicar que no hem d'ésser enganyats per la bucòlica fantasia d'un retorn als ritmes naturals i a les aglomeracions modestes".

L'organització territorial del nostre país, hauria de superar la idea progressista, però simplificadora, de la Catalunya-ciutat, tal com fou plantejada pels noucentistes, a la vegada que les idees excessivament neoruralistes d'un Gaziell o l'exclusivitat de la necessària potenciació de la capitalitat de Catalunya, tal com formulava Bohigas l'any 1963; així podria esdevenir l'instrument d'una nova Catalunya equilibrada i solidària, amb una solidaritat en la qual Sabadell i Tortosa, Olot i Vilanova, Vic i Badalona, Girona i Manresa, Figueres i Lleida, Terrassa i Igualada, Mataró i Tarragona, Reus i Granollers, Vilafranca i

l'Hospitalet... no se sentin ignorades per una política "falsament metropolitana, centralista, uniforme i burocràtica", com insinuava Gaziol, però en la qual tampoc ens deixéssim enganyar per "la bucòlica fantasia d'un retorn als ritmes naturals i a les aglomeracions modestes", com advertia Bohigas.

A Catalunya, l'objectiu de la supressió de les províncies és substancial amb la reivindicació de l'autogovern i amb el nacionalisme, de la mateixa manera que ho ha estat el de la implantació d'una divisió territorial basada en les comarques. Tanmateix, una divisió comarcal *per sota les províncies* desvirtuaria tot el sentit de retorn a l'autèntica estructuració geogràfica, econòmica i cultural del país. Quin sentit té una comarca del Solsonès que continui depenent de Lleida? O bé una Cerdanya -de fet, una Baixa Cerdanya- dividida en dues dependències tan injustificades com Girona i Lleida; o bé unes Terres de l'Ebre adscrites a Tarragona; o bé les comarques interiors d'Osona, el Bages, el Berguedà i l'Anoia com a apèndix d'una regió barcelonina que es debat per estructurar equilibradament la seva metropolitànitat; o bé la divisió del vell Penedès entre Barcelona i Tarragona. Que la divisió provincial ha creat interessos i realitats socials i econòmiques, és evident. Però això no vol dir pas que les províncies ja formin part de la nostra tradició, que hagin creat consciència provincial. Si admetéssim com a natural l'alienació nacional en totes les seves manifestacions, el nacionalisme no tindria sentit.

Cal que tinguem ben present que l'estructura comarcal no pot servir per fer de Catalunya la suma d'una gran ciutat que acumuli la meitat de la població del país amb quaranta-una, en la gran majoria, petites comunitats autònomes lligades directament a la metròpoli. Això seria la seva destrucció. Cal que no oblidem que Catalunya s'ha estructurat al llarg dels segles i la realitat econòmica i cultural d'ara ho confirma al

voltant d'un conjunt de ciutats que han fet possible el relatiu equilibri econòmic del país, l'existència d'una forta civilització urbana fora del nucli barceloní, el caràcter no exclusivament antropològic de la cultura no metropolitana i, per tant, la gran capacitat de resistència enfront de la desnacionalització. Les divisions territorials antigues recollien, amb més o menys fidelitat, aquesta realitat plural del fet urbà a Catalunya. És evident que la revolució industrial ha marginat algunes de les ciutats medievals i barroques i que ha fet aparèixer uns altres nuclis urbans abans imperceptibles; però en cap cas ha reduït el fet

urbà a les capitals de província. Ciutats com Vic, Manresa, Reus o Tortosa, i encara unes altres, no podien quedar equiparades amb els més modestos centres comarcals en l'estructura administrativa i política de Catalunya.

M. C. □

Aquest article està basat en la ponència que l'autor presentà a les terceres jornades sobre *El Nacionalisme Català a la fi del Segle XX* que tingueren lloc a Igualada l'any 1989.

L'eixida per FER

